

Milli EĞİTİM ve KÜLTÜR

ÜÇ AYLIK
İLMİ ARAŞTIRMA
VE İNCELEME DERGİSİ

Yı: 2 Sayı: 6
Mart 1980

Sahibi:
Muharrem ŞEMSEK

Genel Yayın Müdürü:
Alper AKSOY

Yazı İşleri Müdürü:
Mustafa ÖZCAN

İdari İşler Müdürü:
İlhan KANMIŞ

İdare Yeri:
Fevzi Çakmak Sokak
Oran Ap. 15/13
Demirtepe/ANKARA
Tel: 29 98 57

Her türlü haberleşme adresi:
P.K. 128 Cebeci - ANKARA

Fiyatı: 75 TL.
Abone şartları:
Yurt içi yıllık : 250 TL.
Yurt dışı yıllık : 600 TL.

Yurt içi havaleler:
Milli Eğitim ve Kültür
11 21 78

numaralı posta
çeki hesabına
gönderilmelidir.

İÇİNDEKİLER

Okuyucularımıza Önemli Notlar	3
Tanzimat mı Bağımlılaşma mı? Namık Kemâl ZEYBEK	7
Edebiyat Sahasının İlimleşmesi Dr. Sadık Kemâl TURAL	12
Türklerin Müslümanlığı Kabûlü Prof. Dr. Hakkı Dursun YILDIZ	26
Millî Eğitimimizin Dünü, Bugünü ve Yarın - II - Dr. Cahit BALTACI	36
Millî Tarih Anlayışı Üzerine Nuri YAZICI	42
Kuzey Azerbaycan, Güney Azerbaycan Ve Kars'ta Çocuk Okşamaları Ahmet Ali ARSLAN	59
Alp - Eren ve Gâzi Dervişlerin Anadolu'nun Türkleşmesindeki Yeri Selâmi BABACAN	70
Üniversitelerde Araştırma Çıkmazı Prof. Dr. Erdoğan ÖZBENLİ - Doç. Dr. Akbay Toğan GÖKÇE - Doç. Dr. Tür- kay TÜDEŞ - Doç. Dr. Tuncay Yılmaz	74
İlmî'yi Millî'nin Süzgecinden Geçirmek Naz.k ERİK	81
Devlet Personel Rejimi ve Öğretmen Personel Kânunu Yusuf EKİNCİ	91
XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparator- luğunun İskân Siyasetinde Dendend- lerin Yeri Dr. Yusuf HALAÇOĞLU	905
Üniversite Özerkliği Modelleri Prof. Dr. Kemâl BIYIKOĞLU	103
Türk Tarihinin Meseleleri V - VII Prof. Dr. Türükoğlu GÖKALP	117
SANAT DÜNYAMIZ	124
Yeni Yayınlar, Sanatçılar Birliği Derneği 1. Resim Sergisi, Ülkü - Han El İşleri Sergisi	

EDEBİYAT SAHASININ İLİMLEŞMESİ

● KAVRAMLAR VE TARİFLER

Edebiyat sahasının ilimleşmesi konusundaki düşüncelerimizden önce, bazı temel kavramlara âit, küçük izahlar vermemiz gerekiyor; bunlardan ilki ilim kavramıdır.

İlim, her şeyden önce metodlu şüphe demektir. Herhangi bir sahadaki bir problemin çözümü için metodlu bir yaklaşma demek olan **ilim**, kendine mahsus kabullerden yola çıkarak, insana ve insanın çevresine âit sorulara cevap bulmaya çalışır; ulaştığı cevapları, prensipler veya prensipleşmeye elverişli, başka çalışmaları yönlendirebilecek, kuvvetli tahminler şeklinde ortaya koyar. **İlim**, herhangi bir sahada belirli zaman ve mekân içinde belirli şartların canlı ve cansız varlıklar üzerinde yaptığı tesirleri veya halleri inceleyerek, ilk durum ile son durum arasındaki gelişme veya değişimleri kanunlaştırır. **İlim**, hangi sahaya uygulanırsa uygulansın, metodlu şüphe ve arayış olmayı aşamaz; ancak, yüzelli yılı aşan bir zamandan beri, bazı arayışlar, bilhassa cemiyetlere şekil vermeye yönelik bazı fikir sistemleri, «ilmi, bir metod olarak almak yerine, kendilerinin bizzat ilim aldıklarını iddia etmiş, ilim iddialarına uymayınca da ilme saldırıya kalkmışlardır.»¹ Biz bu meseleleri konumuzun dışında bırakıp, ilim kavramına âit bir tarifi benimseyelim :

İlim, metodlu bir arayış ve inceleme, biraraya toplama ve sınıflandırma yolu ile tabiatta ve çevremizde gördüğümüz sayısız olayların ve bunların

¹ Ayhan Tuğcugil, **Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi: Teori**, 2. bs. Ankara 1977. s., 100-153. Ayrıca bk. Hilmi Ziya Ülken, **Tarihi Meddeciliğe Reddiye**, 3. bs. İstanbul 1976, s. 86-112.

değişimleriyle bir çok varlıkların idrâkini mümkün kılma...»² çabasıdır. İlimlerin tasnifini de yazımızın dışına çıkarıp, şimdi hem bazı konularda edebiyatla yakınlığı bulunduğu, hem de karşılaştırma örneği olması için, bir ilim dalı olan sosyolojinin tarifini yapmaya çalışalım :

Sosyoloji, en küçük sosyal birlik olan aileden başlayarak, çeşitli büyüklükteki toplulukların meydana geliş şartlarını, bu toplulukların sahip olduğu yapı ile bu yapıyı yaşayan veya yaşatan fert ve zümreler arasındaki münasebetleri inceleyen bir ilimdir. Sosyoloji, tarih, hukuk, iktisat, psikoloji, etnoloji ve teolojiden istifade eder; hattâ, son elli sene içinde hukuk sosyolojisi köy sosyolojisi, iktisat sosyolojisi, din sosyolojisi, sosyal psikoloji v.b. gibi yeni bilgi alanları ortaya çıkmış, bunlardan bazıları da ilimleşmiştir.

Hemen belirtelim ki, **ilim** ile **bilgi alanı** kavramlarını birbirinden ayrı düşünüyoruz: Yazımızın ilk paragrafında temas ettiğimiz tarif ve ölçülere uymayan sahalara **bilgi alanı** (veya **bilim**) denilmesini teklif ediyoruz. İnsanoğlunun kendinin dışındaki dünyaya âit sorulara az-çok şahsîlik ve ferdîlik taşıyan cevaplar, yorumlar, kabuller getirme veya bilgileri toplayıp yayma faaliyetine **bilgi alanı (bilim)** denilebilir. Bütün ilimler, önce bilgi alanı olma basamağından geçmişler, sonra ilimleşmişlerdir. En son ilimleşen bilgi alanı da psikolojidir. Bugün bir **bilgi alanı** olarak karşımızda bulunan beş sahayı şöyle sıralayabiliriz : **Felsefe** (felsefe tarihi, bilgi teorileri, teorik ahlâk, estetik teoriler v.b.) **tarih** (siyâsî tarih, sosyal tarih, sanat tarihi, arkeoloji v.b.); **din bilgisi** (Dinlerin imanla ilgili esasları, ibâdetlere âit kaideler, dinler tarihi v.b.); **edebiyat** (Edebiyat tarihi, edebiyat teorileri, edebî sanatlar bilgisi, uslûp bilgisi v.b.. ile dil bilgisi) İlk dört bilgi alanını da bırakarak **edebiyat bilgi alanına** geçmek istiyoruz.

● EDEBİYAT BİLGİ ALANININ DURUMU

İnsan, kendisinin dışındakilerle kendisi arasındaki tesir alışverişlerinin şekillendirdiği sosyal bir varlıktır. İnsan, bu **sosyal varlık** oluş hadisesini, cemiyet birimleri ile bu birimlerin şekillenmesinde büyük rol oynayan kuvvetlerin geçirdiği değişmeler şeklinde ortaya koymuştur. İlk insandan günümüze doğru cemiyetin her birimi, kendisini oluşturan ve cemiyetin ruhu tarafından bazı değişmelerle bir sonraki nesle devredilen içtimâî kıymetler sahibi olmuştur. Bu içtimâî değerlerden biri de edebiyattır.

İnsanın, duygu, düşünce ve hayallerini, daha tesirli ve canlı bir şekilde cemiyet birimlerine ulaştırma ihtiyacından doğan edebiyat, malzemesi dile dayanan bir yüksek haberleşme sanatı olarak karşımıza çıkmıştır. Dillerin, ses, kelime ve kavram hazinesi bakımından gelişmesi, ifade imkânlarını arttırmıştır. Bu artma sonucunda, hem edebiyat eserleri, hem de edebî eser-

2 **İlim** maddesi, (Celâl Saraç) Türk Ansiklopedisi (TA) C. X s. 82-92.

lerin hitâbettiği cemiyet birimleri, duyuş, hayal ediş ve düşünüş bakımından, daha zengin bir muhtevâ kazanmışlardır. bilhassa modern edebî türlerden önce, masal, destan ile geniş planlı balat (ballade) görünümündeki halk hikâyelerine rağbet göstermiştir. Bu arada, insanlığın estetik değerlerine, ilk dönemlerden başlayarak, temelinde eğlenceden çok dinî inanç ve maddî hayat unsurları bulunan seyirlik oyunları³ da destan ve halk hikâyeleriyle birlikte kaynaklık ettiğine ve şiirli ifadenin rağbette olduğuna işaret edelim.

Başlangıçta, insanları, daha ahlâklı, intibak başarısı yüksek kişiler yapma gayesinin ağır bastığı edebiyat eserleri, daha sonraları, bedîî (estetik) düşüncenin ve doğrudan bir karşılık beklememenin (hasbîlik) neticesi olan eserler hâline gelmiştir. Eşyaya ve tabîî çevreye sıkı sıkıya bağlı ilk eserlerde, akla ve ahlâka âit doğruları telkin fikri hâkimdir. İlk edebî mahsul olan atalar sözü ile destan ve halk seyirlik oyunlarında, bu hususiyetleri bütün açıklığı ile görürüz. Kısaca söylemek gerekirse, edebî eserler, öncelikle küçük, sonra daha büyük bir zümrenin yaşama dünyasını ve estetik anlayışını aksettirme basamağından, millî veya beşerî hayat ve estetik kabulleri yansıtmaya basamağına gelmiştir.

Zamanın yürümesiyle, içinde doğduğu ve hitâbettiği toplumlardaki değişmeler doğrultusunda, edebî eserlerin zenginleştiği görülüyor. Bu zenginleşme, şekil ve muhtevâdan; ifadelendirme farklarından doğan, edebî türler ile konuların çeşitlenmesi tarzında ortaya çıkmıştır.

Edebî eserlerin tahlil edilerek ihtivâ ettiği estetik (bedîî) heyecan, zevk verme ve düşündürme konularıyla ilgili soruları bulmak ve cevaplar aramak edebiyat bilgi alanının sınırlarını çizer. Edebiyat eserleriyle ilgili problemleri çözmeye uğraşan **edebiyat bilgi alanı**, uzun süre **lisaniyâtı** da bünyesinde bulundurmıştır.

Daha önce diğer bilgi alanlarının içindeyken, sonra, kendine mahsus bir **bilgi alanı** görünümü kazanan edebiyat, bünyesinde bulundurduğu dil bilgisini öncelikle ilimleştirmiştir. Dil bilgisi (Alm. Grammatik, Fr. Grammaire, Osmanlı. Sarf ve Nahiv) ile **Genel Dil bilimi** (Umûmî Lisâniyat) nin sınırlarının nerede ayrıldığı henüz kesinleşmemiş (mukayeseli dil bilimleri çalışmaları hariç) olmakla beraber, dil bilgisi sestem cümleye kadar olan dile âit her türlü tezahürü, yapı, mânâ, kök ve görev bakımından inceler.⁴

3 Şükrü Elçin, **Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy Tiyatrosu)** 2. bs. Ank. 177, s. 31-36; 62-69.

4 Dil Bilgisi ilmi, bazı yan dallara ayrılır. Dar mânâsıyla, tarihî metinleri bulmak; okumak; yazıldığı zamanı ve yazanı hakkında bilgi toplamak; farklı nüshalar hakkında araştırmalar yapmak; metin tamiri ve yorumu gibi meseleleri karşılayan **filoloji** de, sözlü kaynakların araştırılıp değerlendirilmesi olan **dialektoloji** de dil bilgisinin kollarındandır.

Edebiyat bilgi alanı, Türkiyemizde, XIX. yüzyılın ilk çeyreği biterken, manzum'a âit sorular ile uğraşmaktaydı. O dönemde, tek meselesi teorik bir estetiğin kurallarıyla beslenen şiir ve şiir tarihi, edebiyat bilgi alanının temel meselesidir. Başka ülkelere paralel olarak, biraz gecikme ile de olsa, edebiyat türleri de XIX yüzyılın yarısından sonra bu bilgi alanına malzeme vermeye başlarlar. Edebiyat günümüzde de, Türkiye için, bir bilgi alanı olmayı aşamadı. Edebiyatla ilgili sorular Almanya, Fransa, Amerika ve Rusya'da bazı metodlarla incelenmektedir. Adı geçen ülkelerde de tam bir ilim hâline gelmemiş olan edebiyatla ilgili kavram ve tariflere artık geçebiliriz; ancak, «Edebiyat nedir?» sorusunun cevabını bulalım önce :

«Bir ilmi öğretmek, bir tezi müdafaa etmek, bir takım kaideleri tesbit etmek, bir akde delil olmak gayelerinden uzak olarak yazılan; itibârî değerini okuyucunun veya okuyucuların tercih ölçüsünden alan; bu tercihlerin ittifakıyla şâhesere doğru yükselen edebî eserler; destan, şiir, dram, roman ve emsâli türler içinde, karşımıza çıkarlar...» Bunların her biri edebiyattır ve «... tercihlerin itibârîliği ile de çok hususî usûlleri gerektiren ve insan bilgisinin bir şûbesini teşkil eden —bir zamandan beri— ilim sayılmakta olan edebiyat tedkiklerinden ayrılırlar.»⁵

Görüldüğü üzere Prof. Dr. Kaya Bilgegil, edebiyat araştırmalarının artık «ilim sayılmakta» olduğunu söylerken, «tercihlerin itibârîliği»ni açıkça belirtiyor. İşte meselemiz budur: Okuyucuların ve pek tabîî, araştırmacıların fikrî ve bedîî (estetik) birikimleri ile sezgilerinin zenginliği nisbetinde hükümler verdikleri edebiyat değerlendirmeleri bir metoda kavuşamaz mı?

● EDEBİYAT ARAŞTIRMASININ TEMEL KAVRAMLARI

Edebiyatla ilgili araştırma metodundan önce, sahaya âit temel kavramların belirlenmesi ve bu kavramlara tarif kazandırılması, daha doğru bir söyleyişle **edebiyat terimleri**'nin bu sahaya âit ansiklopedik bir sözlük içinde toplanması gerçekleştirilmelidir.

Edebiyat sahasının yüzlerce kavramı ve meselesi vardır. Edebî tarzlar ile bu tarzların yol açtığı edebî türlerden doğan eserlerin incelenmesi, **edebî tenkid** (edebiyat eleştirisi), **edebiyat araştırması** ve **edebiyat tarihi** adlı üç dalın konusudur. Bu üç dalın ayrıldıkları noktalar birleştikleri noktalardan daha azdır. Ancak, edebiyatla ilgili bir ilim dalının metodlarını düşünmek, alt dallarını sınıflandırmak için asıl kavrama bağlı kavram ve terimleri aydınlığa kavuşturmalıyız.

1) **Sanatkâr veya edebiyatçı** : Edebiyat kavramına bağlı ilk meselemiz edebî eser veren ile edebî eserleri değerlendirenlerin adlandırılmalarına

5 Edebiyat maddesi (Kaya Bilgegil) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (TDEA) C. II, s. 428-436.

bağlı olacaktır. Eski yazı dilimizde **edip**, **şâir**, **muharrir**, **müfessir**, **müellif**, **müsannif** v.b. gibi adlandırmaların hepsinin, **yazar** ve **edebiyatçı** kelimele-riyle karşılanması işleri büsbütün karıştırmıştır. Kaldı ki, edebiyatçı keli-mesi, hem edebiyat eseri verenleri, hem de edebiyat araştırmacısını karşı-lamaktadır. Türk şivelerinden Azerîce ve Özbekce'de bu terimler daha çok aydınlığa kavuşmuştur. Azerî ve Özbek soydaşlarımız, araştırmacı ile sanat-kârı ayırmak üzere edebiyatşinas terimini kullanmaktadırlar.⁶ Bu iki kav-rama iki ayrı isim bulmak gerekmektedir: **Edebiyatçı** kavramını, bu dersi veren hocaları, edebiyat eserlerine dikkatlice yaklaşan iyi okuyucuları, ede-biyat tenkidcilerini, edebiyat araştırmacılarını, edebiyat tarihçilerini ve edebî eser veren sanatkarların hepsini birden karşılayan bir terim olmaktan çı-karmalıyız. Bundan sonradır ki, edebiyat eseri veren sanatkarın dünyasına nasıl girileceği konuşulabilir. biz —şimdilik— sanatkar terimi kullanaca-ğız. Sanatkar, birikimlerini, tercih ettiği edebî türün tekniği içinde en te-sirli biçimde bize aktarmaya çalışan, malzemesi dile dayanan eserler ve-ren kimsedir.

2) **Edebî eser** : Malzemesi dil olan; duyguya, hayale ve estetik heyecana dayanan uyarımlar yoluyla, zihinde yer edebilme gücüne sahip bulu-nan sözlü veya yazılı kompozisyonudur. İşlenmemiş duygu, hayal ve düşün-ceye yönelmiş, estetik endişeden uzak eserleri edebî eser saymak oldukça güçtür. Edebî eserlerle edebî olmayanı ayırmak üzere bazı kriterler ve usûller vardır. «Edebî eser bir bütündür. (..) Teferruat, bütünün emrindedir ve san'atkârın şahsiyeti ile yakından ilgilidir. (..) Mevzu, kompozisyon, fi-kir, kelime, hayal, âhenk bir müellifin eserini vücuda getirmek için seçtiği ve kullanlığı herşey bize onun şahsiyetini ifşâ eder. Bu seçişler aynı za-

6 H. Hamidî-Ş. Abdullayeva-S. İbrahimova, **Edebiyatşinaslık Terminleri Lûgati**, 2. bs. Taşkent 1970, s. 11-12 «Edebiyatşinaslık : Bedî edebiyat hakkındaki fen Edebiyatşinaslık üç terkibi kısımdan ibârettir: Edebiyat nazariyesi, edebiyat tarihi ve edebî tenkit. **Edebiyat nazariyesi**: Söz sanatının mâhiyetini, terakkiyat kanûniyetini, cemiyetteki mevki ve rolünü, özüne has hususiyetlerini araştırır. Bedî edebiyat eserlerini tahlil etme prensiplerini ve onu değerlendiriş kriterlerini ortaya koyar. **Edebiyat tarihi**: Söz sanatının vücuda gelişi ve yayılış ta-rihini araştırır. Bilinen bir topluluğun veya insan cemiyetlerindeki tarihi ilerle-menin tarihinde, edebiyatın rolünü ve ehemmiyetini belirtir. **Edebî tenkid**: Çağ-daş bedî eserleri, cemiyetin yansımaları ve şimdiki ihtiyaç ve talepleri açısın-dan değerlendirir, üstünlük ve noksanlarını gösterir; yazarların edebî gelişim-lerine ve edebiyatın gelişmesine yardım eder. Edebiyatşinaslık fenninin saydı-ğımız unsurları birbirleriyle organik olarak bağlantılı olup, birbirlerini tamam-lar ve zenginleştirir.» Bazı ibâreleri çıkararak, bazı kelimelerini Türkiye Türk-çeleriyle karşılayarak sunmağa çalıştığımız bu izahın dikkate değer iki yönü, R. Wellek-A. Warren'in tasnif ve izahına çok yakın olması ve «Fen» kelimesi-nin de ilim mânâsında kullanılmasıdır.

manda devri de gösterir; zira, devrin ruhu, müellifin ruhuna, oradan da eserine akseder.»⁷

3) Üçüncü kavram olan **edebî tenkid** (edebiyat eleştirisi) tek bir eserden hareket eden karşısındaki objeye bazı kriterler uygulayan bir çeşit değerlendirmedir.⁸ Uygulanan kriterler konusunda usûl teorileri ve uygulamaları bulunduğunu belirtip teferruata girmeyeceğiz.

4) **Edebiyat araştırması** ise, bir ferdin bir veya daha çok eserini, bir zümrenin, milletin veya soyun edebî eserlerini herhangi bir açıdan ele almak ve **bazı kriterler** ve usûller uygulamaktır. Bu araştırma, bir motif, kavram, tip araştırması olabileceği gibi usûl veya şekil araştırması da olabilir. Her edebiyat araştırması bir edebî tenkid olduğu halde, her edebî tenkid metni, bir edebiyat araştırması değildir.

5) **Edebiyat tarihi**, sanatçılar veya edebî zümre, akım ve modalar yahut türler gibi bir ölçüt (kriter) ten yola çıkarak edebiyat dünyasını kronolojik bir şekilde değerlendirmek üzere yazılan eser şeklinde tarif edilebilir. Edebiyat tarihî araştırma ve tenkit yazılarının zenginliği nisbetinde gerçeklere yaklaşabiliriz. Çeşitli açılardan ele alınmış fotoğraflar bulunmadıkça edebiyat tarihi zayıf veya eksik hattâ yanlış yazılacaktır. Edebiyat tarihi, ister kültür tarihine, ister biyografik ansiklopediye yaklaşan; isterse, bibliyografik gücü kuvvetli olan tenkidî bir ağırlık taşısın, onun asıl görevi unutulmamalıdır. «Edebiyat tarihinin en iyilerinden en kötülerine kadar bütün eserlerden bahsetmesi faydalı mıdır? Fakat büyük eserlerin ölçüsüne göre değerlendirmeden kötü eserleri inceleyen o kadar çok etüd var ki, hem, kötü eserlerden bahsedilirken, büyük muharrirler hakkında hemen hemen bir tek söz bile söylenmemektedir. Edebiyatı, sosyal vakıalara âit bir vesikalar kaynağı olarak kullanmak, edebiyat tarihçilerinden ziyade hakikî tarihçilere düşen vazife değil midir? Böylece, edebiyat tarihi, san'at eserlerini yalnız bir san'at eseri olduğu için incelemekten ibaret olan vazifesini unutuyor, edebiyatla ilgisi olmayan vâkıaları araştırmakla meşgul oluyor ve bu yüzden hakiki tarihin sahasına düşüyor. (...) Edebiyat tarihine benliğini veren şey bir mantık ameliyesi değil estetik muhakemedir.»⁹

7 Mehmet Kaplan, **Şiir Tahlilleri: Tanzimattan Cumhuriyete Kadar**, 4. bs. İst. 1969, s. VIII.

8 Servet-i Fünûn Topluğunda edebî tenkid konusunda değerli bir araştırma yapan Dr. Bilge Ercilasın (Basılmamış doktora tezi)'ın incelemesi ile Dr. Nuran Özyer'in «Edebiyat Tarihî Yazımı ve Edebiyat Eleştirisi» (Batı Edebiyatları Araştırma Dergisi, Nu. 2, Ank. 1979, s. 88-92) adlı yazısında edebî tenkit usulleri hakkında yeterli bilgi vardır.

9 Philippe van Tieghem, «Edebiyat Tarihinde Yeni Usuller,» (Çev. Cevdet Perin) Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi C. III, Nu. 34 İst. 1949, s. 311-312.

6) **Edebiyat (nazariyesi) teorisi** : Edebî tenkidi, edebiyat araştırmasını, edebiyat eserini tarif etmeye çalışırken «bazı kriterler ve usûller» ibâresini kullandık. Edebiyatın neden, nasıl, niçinlerine cevap arayan, uygulanacak ölçütlerini araştıran, kısaca edebî yaratma ve edebî değer ile metod meselelerini ele alan bilgi alanına edebiyat teorisi denilir.¹⁰ Edebî tür, şekil v.b. meseleleri ihtiva eden edebî bilgiler de edebiyat nazariyesinin bir subesini oluşturur.

7) **Edebiyat okuyucusu** : İdrak gücü ve derinliği ister kuvvetli, isterse zayıf olsun, okuduğu edebî mahsulden heyecan duyan, zevk alan, bilgi edinen veya kendi düşüncesini destekleyen fikirler bulan ve bu eseri okumakia doğrudan bir maddî çıkar sağlamayan kimsedir. Dördüncü madde-mizdeki edebiyat araştırmasında heyecan duyma, zevk alma v.b. gibi ferdi idrâkle ilgili unsurlar en aza indirilmiş olduğuna ve araştıracının bu yolla bir gelir sağladığını görüyoruz.

Bu yedi temel kavramla ilgili çalışmalar, edebiyat ilminin ana preblemini çözmemizi sağlar. Edebiyatın ilimleşmesi konusunda yazılmış eserlerden biri olan René Wellek-Austin Warren'in meşhur çalışmasından, hacım bakımından küçük, fakat değerli bir çalışmayı duyuralım :

Manon Maren-Griesebach'ın **Edebiyat İlminin Metodları**¹¹... Griesebach, edebiyat ilminin «yakın hedefi olarak, edebiyatın tarifinin yapılmasını» ve «hangi edebiyat?» sorusuna cevap verilmesinin gerektiğini ileri sürerek, «bu soruların değişik olan cevapları, değişik metodları zarurî kılar. Hedef muhtemel sınırlar içinde değiştirilebilir, bundan dolayı metodlar da çeşitlenir.» (...) «Ayrıca metod, beşerî faaliyetlerin arasında ilmî zihniyetin izlerini taşıyan planlı usûl olarak tarif edilmelidir. Bundan dolayı edebiyatla ilmî şekilde uğraşmak isteniyorsa, uygulanabilen metodları bilmek gerekir.¹² demektedir. Bize göre, ister pozitivist, ister geistesgeschichtliche¹³ metod, ister fenomenolojist, eksistansiyalist, morfolojist, formalist, sosyolojist, strüktüralist veya istatistikçi metod uygulansın, her metodun iki ana kusuru görülmektedir: 1. Edebiyat araştırmasını **sadece tek bir**

10 Rene Wellek-Austin Warren, *Theorie der Literaturwissenschaft* (Edebiyat Teorileri-Edebiyat ilmi), Alm. Çev. E. ve M. Lohner, 2. bs. Frankfurt 1972. Dilimize çevrilmesi gereken bu mühim eserde edebiyat sahasındaki çalışmalar üç ana kolda düşünülmüştür: Edebiyat Teorisi, Edebî Tenkit, Edebiyat tarihi. Bu kollar derinlemesine incelenmiştir.

11 Manon Maren-Griesebach, *Methoden der Literaturwissenschaft*, Uni-taschenbücher, 4. bs. München 1976 s. 117.

12 M. Maren-Griesebach, a.g.e., s. 5.

13 Geistesgeschichtlich terimine tam bir karşılık bulmak zor; geist ruhun olduğu kadar duygunun, kısaca insan zihninin karşılığı olunca, buradan fikir tarihi, zihin tarihi veya zihni tekâmül gibi bir adlandırmaya ulaşılır. Fakat bu da onu karşılar mı?

metoda bağlayarak monizme düşmeleri; 2. Edebî hadiseyi ve edebiyat eserlerini felsefî veya ideolojik soru-cevaplarla ikinci dereceye itmeleri. Metodlardan her biri tek başına karşımıza çıktığında felsefe yapmağa yahut edebî eserin kendisine âit hususî değerini bir kenara bırakmağa yönelirler.

Edebiyat hadisesini ve edebî eseri, araştıranın şahsî fikir ve sezgisine bırakmayan, tek sebepli (monoizm) ise, felsefe yapmağa en az imkân veren bir kavramlaştırma modeli ve araştırma metodu bulunamaz mı?

● BİR KAVRAMLAŞTIRMA VE METOD DENEMESİ

Model teklifinden önce üç noktaya temas etmeyi zarurî sayıyoruz :

Edebiyat araştırmasının temel kavramları kısmında, dikkat edilirse, birinci madde sanatkâra ayrılmış, diğer altı madde içinde —Prof. M. Kaplan'dan alınanlar dışında— sanatkâra yer verilmemiştir. Edebî eseri veren, büsbütün ihmal edilecek mânâsına gelmemekle beraber, ifrat ve tefritleri ortadan kaldıracak bir orta yol bulmak sanıldığından zordur.

Sanatkârla ilgili «Bize yararlı olabilen edebî biyoğrafının, iki problemi bizim için esas teşkil etmektedir: Birincisi, biyoğrafi hazırlayan, çalışmalarını için kaynak vesikalara mı gitmelidir? İkinci problem, bu kaynak bilgilerin ehemmiyeti ve kullanılabilirlik açısından sonuçları nasıldır? Alışılmış ölçüler içinde bu iki soruya olumlu cevap verilmektedir. Birinci soruya, kendilerini her şeyden önce sanatkârları öğrenmeye meyilli hisseden, hemen hemen bütün, biyoğrafi yazarları vesikaya gitmeye gerekli şart kabul edip, olumlu bir cevap verirler; çünkü, bir biyoğrafının hazırlanmasında kullanılacak bir yığın materiallerin bir kısmını vesikalandırabilirler. Çok fazla tesiri olan, bize çok lüzumlu tarihî şahsiyetlerin her birine âit her zaman materyal bulmak hemen hemen zordur. Vesika bulunacağı iyimserliği doğru mudur? Eski edebiyatın büyük bir kısmına âit biyoğrafik atif yapılabilecek dökümanlar elimizde yoktur. Elimizde sadece resmî dökümanlar, doğum ve evlenme belgeleri, ticârî ve benzeri vesikalar...»¹⁴ vardır. Wellek-Warren'in araştırmasında belirtilen bu gerçekler bizim için de geçerlidir. Diğer taraftan Halk Edebiyatı Profesörü, Dr. Şükrü Elçin'in saz şâirleriyle ilgili hükmüne işaret edelim :

«Saz şâirlerinin tercüme-i halleriyle ilgili bilgi bulmak bir kenara, eserleriyle alâkalı hükümler verirken bile, ayağınızın altındaki toprağın, her an kayabileceğini unutmayacaksınız. Türk Halk Edebiyatında anonim mahsul-lerin dışında kalan eserlerin kime âitliği meselelerini halledilmiş kabul etmek, araştırıcıyı yanlışlığa götürür.» Biyoğrafiden yola çıkmanın zorluğunu, filolojinin sınırlarına giren eserler ve sanatçılar ile divan tarzının içinde

14 R. Wellek-A. Warren, a.g.e., s. 74.

düşünülen şâir ve ediplerin durumu da açıkça gösterir. Ayrıca sanatkârın resmî hayatından ibâret olan biyoğrafının fazlaca işe yarayacağını sanmak meselelerle az karşılaşmış olmaktan başka nedir?

İşaret edeceğimiz bir diğer husus şudur : Sosyologlar çeşitli sahalarda sosyolojik kıymetlerin ortaya çıkmasına çalışırlar. Bu arada, herhangi bir san'at eseri ile yazarı ve içtimâî çevresi arasındaki tesir alış-verişlerini araştırmayı da, kendi meseleleri sayarlar: «Öyleyse ne kadar san'at varsa, o kadar da sosyoloji vardır. Gerçekten san'at sosyolojisi, musiki, edebiyat, resim, heykel, mimarlık, tiyatro ve dans sosyolojisi gibi büyük dallara; bu dalların her biri de, ayrıca küçüklerine ayrılabilirler.»¹⁵

N. Ş. Kösemihal'e göre edebiyat bilgi alanı, «çok boyutlu ve çok karmaşık olan edebiyat olayının bütünü, bu bilimin özel bir dalı olması gereken edebiyat sosyolojisi de, bu olayın sadece sosyal yönünü başka bir deyimle, edebiyat olayı ile toplum hayatı arasındaki karşılıklı ilişkileri inceleyecektir.»¹⁶ Merhum Kösemihal geniş plânlı bu araştırmasında edebiyat sosyolojisini; 1. Cinsler ve biçimler sosyolojisi; 2. Konular sosyolojisi; 3. Karakterler ve kişiler sosyolojisi; 4. Üslûplar sosyolojisi; 5. Okuyucu zümreleri sosyolojisi; 6. Basım-dağıtım hizmetleri sosyolojisi; 7. Pazarlama sosyolojisi şeklinde yedi ana çalışma dalına ayırıyor. Bize biraz fazlaca teorik gelen ve uygulanabilirliği güç olan bu ana başlıklardan ilk dördünün, edebiyat araştırmacılarının meselesi olduğuna inanıyoruz. Kaldı ki, edebiyat eseri ile sosyal hayat arasındaki tesir alış-verişleri niçin sadece sosyologların işi olsun? Okuyucu zümreleri ve baskı adedi edebiyat araştırmacısını niçin ilgilendirmesin?¹⁷

P. van Tieghem'in, R. Wellek-A. Warren'in, Robert Escarpit'in Manon Maren-Griesevach'ın ve Berna Moran'ın künyelerini belirttiğimiz eserlerinde, edebiyat eseri ve edebî hadise üzerinde epeyce durulduğu, değişik görüşlerin ortaya konduğu görülür. Değişiklikler öncelikle edebiyat, edebiyat eseri, edebiyat araştırması kavramlarına verilen mânâ farklılıklarından, kavramlaştırma modellerinden doğar. Bu farklılıklar «..Bazılarının gayesinin, san'at tarzlarının tarihçesini keşfetmek; bazılarının eserin tasarladığı hâyâtî ânı bulmak veya muharririn ruhunun özünü kavramak, nihâyet bazılarının ise, güzellik unsurlarını tahlil etmek yahut zekânın kanunlarına veya

15 Nurettin Şâzi Kösemihal, «Edebiyat Sosyolojisine Giriş», Sosyoloji Dergisi Nu. 19-20, İst. 1966, s. 1.

16 N. Ş. Kösemihal, a.g.m.s, s. 10.

17 Bu konularla ilgili olarak bakınız: N. Ş. Kösemihal, «Edebiyat Sosyolojisine Giriş» Sosyoloji Dergisi, Nu. 19-20, s. 1-37; Mehmet Özdemir, «Edebiyat ile Sosyoloji ve Ekonomi İlişkileri», «Ankara Ticaret Odası Dergisi», Nu. 9-10, Ank. 1977, s. 29-37; Robert Escarpit, **Edebiyat Sosyolojisi** (Çev. Ali Türkay Yazıcı) İst. 1968; Berna Moran, **Edebiyat Kurumları ve Eleştirisi**, İst. 1972.

beşerin hâline nüfuz etmek...»ten¹⁸ doğmaktadır. Daha sonra estetik heyecan ve zevk ile estetik hüküm; edebiyat eserinin insan ve tabiat ile bağları, edebî yaratıcılığın mâhiyeti v.b. gibi daha çok felsefenin konusu olan bilgi ve değer teorilerinin sınırına giren problemlere ve bu problemlere cevap olan farklılıklara rastlarız.

İster ilmî, ister felsefî idrâk ile yaklaşılsın edebiyat araştırmasını belirleyen **bazı kriterlerin** az çok ferdî ve şahsî olduğunu kabul etmemeğe imkân var mı? Kaldı ki, yoğunlaşmış ve metodlanmış idrâk dahi, subjektiflikten tamamen kurtulamaz.

İdrâk kavramını bilhassa kullanıyoruz : İdrâk, maddî ve manevî çevremizden bize ulaşan her çeşit bilginin, hem biyolojik hem psikolojik varlığını tanıması, kavranması mânâsındadır. Bu açıdan ferdî idrâk, zaman ve mekân şartları; insanın yaşından, cinsiyetinden, sağlığından, gördüğü eğitim ve kazandığı birikimden doğan tercihler; mensup olduğu toplumdaki değer, kabul ve modalar gibi bir çok unsurun varlığı ile mahiyet değiştiren bir kavram tarzıdır. İlim, ferdî idrâki umumî ve beşerî idrâk haline getirme çalışmaları değil midir? Bir hazırlık ve eğitimden geçmiş, ilmî idrâk bile, belli ölçüde, subjektif olacağına göre, edebiyat bilgi alanının ilimleşmesi için ne yapılabilir? Başka bir söyleyişle edebiyat araştırmaları için yaygınlık kazanması kuvvetli bir yaklaşım metod ve modeli aranmaz mı?

Yaygınlık kazanabilme gücü olan bir metodun, **neler öğretebileceğinin**; bu öğrenebilenlerin, edebiyat araştırmacıları için **bilinmesi gerekli olan şeyler** olup olmadığının iyi değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkacağını belirtelim. Bu yüzden, ileri sürülmüş metodlar hakkında ana hatları ile tanıtıcı bilgiler verdikten, üstün veya zayıf ve eksik yönlerini ortaya koyduktan sonra, bir kavramlaştırma ve metodlaştırma denemesine geçebiliriz. Ancak daha geniş plânlı bir incelemede gerçekleştirilebilecek bu metodoloji tartışmasını —şimdilik— bir kenara bırakarak **m o d e l i m i z i n a n a ç i z g i l e r i n i** vermeye çalışacağız.

Cemiyetler, kendilerini şekillendiren maddî ve manevî kültür unsurlarının belirlediği insan topluluklarıdır. İster **toplama birimleri** açısından (aile, köy, kasaba, şehir, bölge, millet, milletler topluluğu) ister **iş bölümünün doğurduğu dilimler** açısından (işçiler, köylüler, memurlar, esnaf ve zanaatkarlar, işverenler, serbest meslek sahipleri) isterse **üretim ve tüketim gücü** açısından (tarım toplumu, sanayiye geçiş toplumu, sanayi toplumu) tasnif edilsin, cemiyetler, kaynağında maddî-manevî huzur, refah, korunma, güven fikirleri bulunan, ortak heyecan ve kabullerin şekillendirdiği sosyal münasebetler düzenidirler. Bu düzenleri belirleyen maddî ve manevî değer,

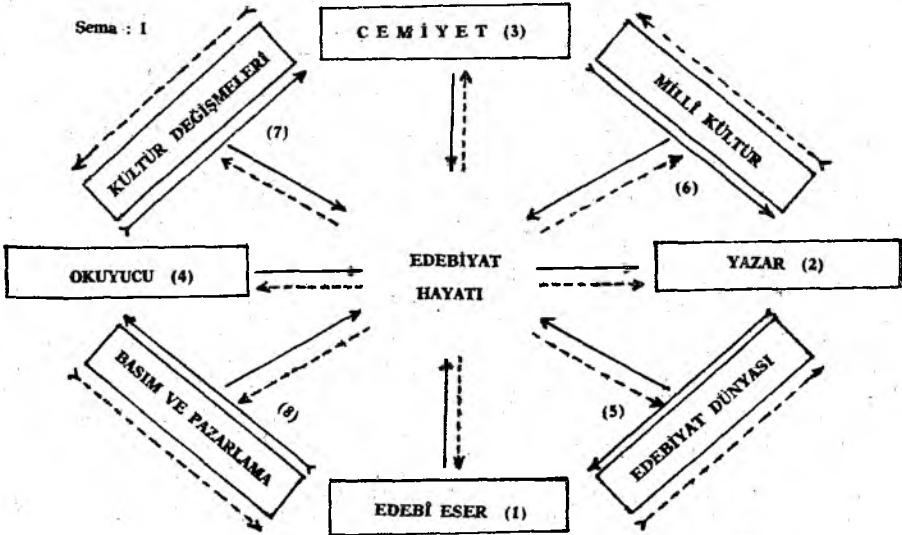
18 P. van Tieghem, a.g. makale, s. 331.

kabul ve davranışlar, o cemiyette yaşayan her insana ister istemez tesir edecektir. Diğer taraftan, cemiyet mensubu bazı zümrelerin ve başka cemiyetlerin çeşitli yol ve araçlarla yaptıkları tesirler de, bir toplumda olumlu veya olumsuz değişmelere yol açacaktır.

Her sanatçı, ister uyuşan, ister çatışan duygu, düşünce, hayal ve davranışlara sahip olsun, bünyesinde yaşadığı cemiyetle birtakım münasebet ve bağlar kurar. Edebî eser, bir sanatkârın, yaradılışından getirdiği idrâk, yorumlama ve başkalarına aktarma gücü nisbetinde —kendisiyle bağları bulunan— sosyal hayattan seçtiği bazı görüntüleri, bazı ayıklamalardan sonra, bir sunma husûsiliği içinde bize ulaştırmasıdır.

Bu noktada hipotezimizi kurabiliriz: Her edebî eser konu edindiği cemiyetin, bedîî (estetik), fikrî, hissî değer, kabul ve davranışlar dünyasını bir nisbet dahilinde yansıtır. Bu yansıtma, sosyal birimler veya sosyal dilimler yahut üretim gücü açısından yapılan tasnif unsurlarından birini veya bir kısmını konu edinme şeklinde ortaya çıkar.

Sanatçı ile, ortaya koyduğu eser ve konu edinilen —dolayısıyla hitâbettiği— cemiyet arasındaki bağlar edebiyat ilminin temel meseleleridir. Edebiyat eserini hazırlayan ve şekillendiren yedi kavram vardır: Sanatkâr; cemiyet; edebiyat dünyası; millî kültür; kültür değişmeleri; basım, dağıtım ve pazarlama; okuyucu kitleleri. Bu kavramlardan edebiyat araştırmacısını doğrudan ilgilendirenlere âit sorular metodumuzu belirleyecek ve bu arada edebiyat teorimizi oluşturacaktır. Ancak önce bu kavramlar arasındaki bağlar düzenini bir şema ile göstermeye çalışalım :

Bu kavram ve unsurları açıklayan bir şema daha yapalım :

Şema : 2

Edebî Eser	1	Eserdeki dil, üslûp ve imlâ; konu, anafikir, ana çizgileriyle vak'a, teknik, tahkiye, karakterler ve tipler, ana tema, kompozisyon, âhenk, şekle âit unsurlar; ele alınan birim veya birimler, dilim veya dilimler; duygu, düşünce, yorumlar ile mesajlar, mesajların insan, tabiat, mekân ve zaman ile bağları; eserin millî kültür ve kültür değişimleri konusundaki tavrı; eserin orijinalitesi ve etkileri; v.b.
Yazar	2	Resmî ve hususî hayatı; ailesinin ve kendisinin mensup olduğu birim ve dilim çevresi; birikim kaynakları; mizâcî, sağlığı; geçim yolu, kalemle geçinip geçinmediği, varsa diğer mesleğinin kalemine etkisi; kültür ve kültür değişimleri konusundaki tavrı; edebî akım ve topluluklar ile bağı, v.b.
Cemiyet	3	Sosyal toplanmanın doğurduğu birimler: Aile, köy, kasaba, şehir, bölge, millet v.d.; Sosyal iş bölümünün doğurduğu dilimler: Köylü, işçi, memur, esnaf ve zenaatkârlar, işverenler, serbest meslek sahipleri ; Sosyal refahı belirleyen üretim ve tüketim gücü; Tarım toplumu, sanayie geçiş, toplumu, sanayi toplumu; dış etkiler; entelektüel etkiler; askerî etki ve baskılar, yaym araçları, dış işçiler ve turistler, v.b.
Okuyucu	4	Okuyucu zümreleri; kitap ve dergiler para vererek alanlar; ödünç kitap alma veya kütüphanede okuma yolunu kullananlar; çok okunan kitap türleri; birçok okunan kitaplar, yaymevi ve yazarla diyalog kurma nisbeti v.b.
Edebiyat Dünyası	5	Edebiyat dergileri ve traşları, etkileri; edebî tenkit ve etkileri; edebî akımlar, edebî topluluklar; tercümelemler ve etkileri; edebiyat araştırmacıları ile tarihçilerinin varlığı ve etkileri; basım, dağıtım ve pazarlamanın doğurduğu imkân ve imkânsızlıklar; devlet ve edebiyat dünyası, v.b.
Millî Kültür	6	Kültür, millet denilen canlı organizmanın yaşadığı ve yaşatmaya çalıştığı her türlü maddî ve mânevî inanışlar, değerler, alışkanlıklar, kabuller ve davranış şekilleridir. Sayılan unsurlar «o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan hususî bir hayat tarzı» sağlamaktadır. Bu unsurların sanatkâr, münekkît ve araştırmacı ile edebiyat tarihçisi tarafından bilinmesi edebî eser ile millî kültür ilgisinin belirlenmesi... v.b.
Kültür Değişmeleri	7	Sosyal birim ve dilimlerin, sosyal refah, sosyal statü ve sosyal rol kavgasında maruz kaldıkları şekil ve muhtevâ değişimleri; bu değişmelerin olumlu ve olumsuz yönleri, v.b.
Basım ve Pazarlama	8	Telif hakkı, telif ücreti, baskı ve kâğıt fiyatları; hurufat zenginliği, hatâsız baskı; kapak kompozisyonu; editörlerin hesapları; ilân, reklâm, ödül düzenli dağıtım, imzalı satış, indirimli satış, okuyucularla yapılan röportaj ve anketler; istatistik bilgileri, v.b.

Bu şemalarda gösterdiğimiz dört ana kavram (1 — Edebî eser, 2 — Sanatçı, 3 — Cemiyet, 4 — Okuyucu zümreleri) ile, ana kavramlara tesir eden dört sosyopsikolojik değerdeki belirleyici unsur (5 — Edebiyat Dünyası, 6 — Bir önceki nesilden alınmış olan maddî ve manevî kültür unsurları, 7 — Devralınan değerlerin karşı karşıya kaldığı kültür değişimleri, 8 — Basım, dağıtım ve pazarlamaya âit unsurlar) sosyal hayatı ve edebî hayatı şekillendirir. Bu sekiz unsurdan 3, 6, 7 numarayla gösterdiklerimiz, sosyoloji ilminin ana meseleleridir. Okuyucular ve iş tekniğiyle (4, 8) ilgili problemler de, edebiyattan çok, edebiyat sosyolojisinin inceleme sahasında kalacaktır. Edebiyat ilmi, edebî eseri, edebî eseri yazanı ve edebiyat dünyasını doğrudan doğruya, diğerlerini ise, gerekli olduğu kadar inceleyecek, araştıracaktır.

Edebiyat soyut (mücerred) olarak ele alınınca, oldukça güç, edebî eser, onu meydana getiren san'atkâr, edebiyat dünyası ve cemiyet kavramları ile birlikte düşünülünce biraz daha kolay tarif edilebilir. Edebiyatla ilgili sorular, edebiyat nazariyecisinin, edebî tenkidçinin, edebiyat araştırmacısının, edebiyat tarihçisinin çalışma sahalarını oluşturur. Bu sahaya âit soruların belirlenmesi ve çözümlenmesi sırasında, metodik şüphe ve merakların hâkim olması gerekir. Sosyolojizm adı verilen ve sosyolojinin, sosyal hadiselerin hepsini izah edebileceğini savunan doktrine¹⁹ de «pozitivizmden ilhâm alan ve onun değişik bir kolunu ifâde eden» siyantizm (scientisme) doktrinine de²⁰ teslim olmadan, edebiyata âit bir yaklaşım metodunda birleşmek, keyfiliği ve ferdiliği önleyeceği için, gereklidir.

Edebiyat ilminin metodu bu sahaya âit terimleri ve edebî eserler karşısında sorulan soruları ortaya çıkarmak değil midir? Terimler kolektif bir çalışmayı gerektirir; sorular meselesinde ise —metod adına da olsa— araştırmacıyı bağlayan bir dizi kalıp sorular sıralamayı doğru bulmayanlar dâhil; edebiyat tenkidçisinin, araştırmacısının ve tarihçisinin i k i n u m a r a l ı şemada gösterdiğimiz problemlerin çözümünü sağlayacak, her türlü soruyu, kendi b i r i k i m ve s e z g i siyle zenginleştirmesinin daha verimli olacağına inanıyoruz. Edebiyat teorisi ve e d e b î t e n k i d alanlarında, daha özel şüphe ve merakların getireceği soru izlenim ve yorumlara imkân tanımamayı, estetik endişeden habersiz ilim perestlik kabul edip, reddediyoruz.

19 «Bu doktrin toplum'u doğru bilginin kriteri olarak kabul eder. Estetik konusunda da estetik duygunun, ma'şeri (kolektif) şuurdan doğan bir şey olduğunu; san'atın dâhilî konumunun, sosyal karakterin estetik bir heyecan hâsıl etmesinden ibaret olduğunu iddia eder.» S. Hayri Bolay, **Felsefi Doktrinler Sözlüğü**, İst. 1979, s. 254-255.

20 S. H. Bolay, a.g.e., s. 234-235.

Edebî eserleri, **şiiir**, **tahkiyeli eserler**, **diğer edebî eserler** olmak üzere öncelikle üçe ayırmanın lüzumunun; bu ayırmadan doğacak çeşitli soruların birbirinden daha farklı olacağını; bu farklılıkların tesbitinin edebî tenkid edebiyat araştırması ve edebiyat tarihinin işini kolaylaştıracağını farkında olmakla birlikte, bu küçük denemenin yeni çalışmalara yol açacağına inanıyoruz.

● SONUÇ

«Münakaşa etmektense yaratmayı, prensipleri değil eseri tercih eden» hocalarımızın, bizi meşgul eden nazariyât ve metodla alâkalı, bazı problemlerle ilgili düşüncelerini, derli toplu bir şekilde, birarada bulmak mümkün olmadığından, bu yazıyı yayınladık. İnsanın ve cemiyetin dünyasına şekil veren edebiyatın, metodlu bir şekilde değerlendirilmesi şahsî ve felsefî yoruma en az imkân veren usûllerle araştırılması gerekir. Edebiyatın ilimleşmesi, **edebî değeri**, **edebî tenkidi**, **edebiyat araştırmasını**, **edebiyat tarihini** sistematize edecektir. Bunun için de, daha önce ortaya atılmış metodlar incelenmeli; sonra, geçerliliği, uygulanabilirliği olan, öncekilerin eksiklerini taşımayan bir kavramlaştırma ve metod modeli geliştirilmelidir. Araştırmacıyı mahkûm etmemek şartı ile bir metod bulmak kolay değilse de mümkündür. Bu metod, bize göre, **edebî eser**, **edebî eseri yaratan** ve **edebiyat dünyası** ile alâkalı sorulara **öncelikle ve yeterince**, diğer mesele ve bilgilere ise **gerektiği kadar** yaklaşmayı hedef alan bir yapı taşımalıdır. Edebiyat ilmi, tarihin, sosyolojinin, sosyal psikolojinin, hattâ ekonomi ve psikiyatrinin bilgi, bulgu ve metodlarından faydalanacaktır: Böylece, ilimleşmekte olan edebiyat bilgi alanı, önce, **neleri**, **ne ölçüde** bilmek istediğini; sonra, sorularını yoğunlaştıracağı temel kavram ve meseleleri şuurlu bir şekilde kararlaştırarak, hem ilimleşmesini kolaylaştıracak, hem de diğer ilimlerden ne ölçüde faydalanacağını ortaya çıkaracaktır.